

Globalizacijos poveikis valstybių plėtros ilgalaikiai (didžiajai) strategijai

Kristina Baubinaitė

*Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius*

Anotacija. Straipsnyje analizuojami valstybių plėtros ilgalaikės (didžiosios) strategijos pokyčiai globalizacijos kontekste. Pažymima, kad šiuolaikinės valstybės, siekdamos konkurencingumo, viešojo sektoriaus strateginio valdymo veiklose turėtų remtis holistine strateginio valdymo paradigma, atliepiančia globalizacijos procesų logiką. Klasikinė, sisteminė (linijinė, sektorinė) strateginio valdymo paradigma pagrįsta didžioji strategija ir tradiciniai jos projektavimo metodai globalizacijos sąlygomis nebesukuria prielaidų ilgalaikiai ir tvariai valstybės plėtrai. XXI a. valstybių didžiosiose strategijose tradicinę valstybės strateginės plėtros, pagrįstos materialijų resursų valdymu, sąvoką keičia darnios plėtros bei valstybės „įsitinklinimo“ globaliose erdvėse koncepcija. Teigiama, jog vienas iš būdų siekti valstybės strateginės plėtros globalizacijos sąlygomis – „įtinklinti“ valstybių visuomenes lokaliuose ir globaliuose politikos, ekonomikos, socialiniuose, kultūros tinkluose, o valstybines tapatybes – globaliose medijose.

Raktažodžiai: didžioji strategija, globalizacija, „į(si)tinklinimas“, tinklaveikos visuomenė, darni plėtra, medijų kultūra.

Keywords: Grand strategy, globalization, „networking“, network society, sustainable development, media culture.

Įvadas

Publikacijos tyrimo objektas – valstybių didžiųjų strategijų paradigmė kaita globalizacijos kontekste. Dėl globalizacijos viešojo sektoriaus strateginio valdymo paradigma palaipsniui kinta iš linijinės (sektorinės) ir interaktyvios į holistinę. Ši kaita implikuoja valstybės didžiosios strategijos sampratos, turinio ir įgyvendinimo priemonių pokyčius. Straipsnio tikslas – iširti esminius valstybių didžiųjų strategijų formas, turinio ir įgyvendinimo principų pokyčius globalizacijos kontekste. Didžiosios strategijos poreikio, kaip valstybės ilgalaikės plėtros ir konkurencingumo globalizacijos sąlygomis problema, Lietuvos akademiname diskurse menkai iširta. Atliktuose Ž. Tunčikienės, I. Skačkauskienės

[40], M. Arimavičiūtės [1, 3, 4], V. Domarko, V. Juknevičienės, R. Kareivaitės, [12], A. Astrausko, Ž. Svetiko [1], N. Kundrotienės, K. Rekertos [22], D. Diskienės, A. Marčinsko, V. Vaškeliio [11] ir kitų autorių tyrimuose analizuotos paskiros valstybės viešojo sektoriaus strateginio valdymo sistemos grandys ir jų problematika. Dalis autorių, pavyzdžiui, B. Melnikas [27, 28], A. Raipa [36, 37], K. Masiulis [25], pateikia kompleksinį požiūrį į globalių pokyčių apraiškas, trajektorijas bei poveikį situacijai įvairiose visuomenės gyvenimo bei veiklos srityse. Tačiau trūksta kompleksinių ilgalaikės valstybės plėtros strategijos (didžiosios strategijos) bei valstybės strateginio valdymo sistemos transformacijos globalizacijos sąlygomis tyrimų, kurie atliktų globalizacijos procesus ir įgalintų kurti teorines prielaidas valstybės perėjimui iš vadinamosios industrinės į postindustrinę valstybės strateginio valdymo paradigmą. Teorinis šios publikacijos naujumas sietinas su tuo, kad joje remiamasi holistine mokslo ir strateginio valdymo samprata, apibrėžiamos holistinės didžiosios strategijos charakteristikos ir jų dinamika globalizacijos sąlygomis. Pirmą kartą valstybės didžioji strategija nagrinėjama kaip neatsiejama valstybės valdymo sistemos dalis ir jos posistemė, veikianti sudėtinguose lokaliuose ir globaliuose politiniuose, ekonominiuose ir socialiniuose, kultūriniuose kontekstuose.

Didžiosios strategijos ir globalizacijos sąvokos

Valstybių didžioji strategija, kaip mokslinis tyrimo objektas, ėmė formuotis XX a. pradžioje ir klasikinę formą įgavo Šaltojo karo metu. Didžioji strategija (toliau DS) – tai tikslingas ir kryptingas visų prieinamų galios ir įtakos instrumentų naudojimas, siekiant tautos, valstybės ar jų grupės išlikimo ir saugumo [19, p. 2; 23, p. 36]. Tai ilgalaikė strategija, dažniausiai implikuojanti globalius valstybės interesus bei siekį dalyvauti globaliuose politikos procesuose. Didžiosios strategijos paskirtis – koordinuoti ir kreipti visus tautos, valstybės ar jų grupės išteklius, siekiant ilgalaikių tikslų, kuriuos apibrėžia fundamentali politiniai sprendimai [14]. Globalizacijos conceptualizacija – tai procesas, kuris verčia mokslininkus tirti laiko ir erdvės sampratas pastarųjų kaitos kontekste. Tai reikalauja skirti ypatingą dėmesį istorinei analizei ir socialinės aplinkos konfigūracijos kaitai [38 p. 31]. Atitinkamai ir DS, kuri yra konkretaus istorinio laikotarpio politinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių sanklodų refleksija, analizuojama šių sanklodų raidos kontekste. Globalizacija – tai procesas (ar procesų rinkinys), kuris įkūnija daugiadimensinę socialinių santykių ir sandorių transformaciją, o pastarąją reikėtų vertinti pagal tęstinumą, intensyvumą, greitį, poveikį, teikiamas galimybes kurti tarpregioninius ir transkontinentinius veiklos srautus, tinklus ir jų sąveikas [18, 457]. Globalizacijos procesai lemia fundamentalias DS formas, turinio ir įgyvendinimo specifikos transformacijas.

Globalizacijos poveikis valstybės didžiajai strategijai

Šiuolaikinės didžiosios strategijos: universalumo link

Globalizacijos sąlygomis strateginės plėtros organizavimo procesai pasižymi vis didesniu universalumu. Universalumo raiška globaliu mastu reiškia tai, kad daugelis valsty-

bių savo DS konstruoja ir įgyvendina remdamosi visoms joms prieinamomis universalio-
mis vadybos formomis ir veiklos standartais, kurie masiškai paplitę bendrais informacinio
aprūpinimo kanalais. DS „suprantamumas visiems“ tampa svarbia DS veiksmingumo
sąlyga. Pavyzdžiui, vos prieš penketą dešimtmečių valstybių politikoje kur kas labiau at-
sispindėjo skirtingos viešojo sektoriaus vadybos tradicijos [35, p. 70], buvo stipriau akcen-
tuojami valstybės nacionaliniai interesai ir mažiau pateikiama nuorodų į darnios plėtros
ar tarptautinės teisės, kaip imperatyvo, normas. Vokietijos, Prancūzijos DS buvo ryški
vadinamoji teisinė „*Rechtsstaat*“ vadybos tradicija, Jungtinės Karalystės DS dominavo
„*viešųjų interesų*“ tradicijos elementai ir t. t. Šiandien palyginę, tarkime, JAV, Vokietijos,
Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos DS, rastume labai panašias nuostatas žmogaus teisių
apsaugos srityje, taip pat dėl terorizmo ir humanitarinių krizių prevencijos tarptautiniu
mastu, grėsmių pasaulio ekologijai ir pan. [32, p. 115].

Globalizacijos procesų universalumas lėmė tai, jog Vakarų pasaulio valstybių strate-
ginė plėtra organizuojama remiantis labai panašiais jų DS sėkmės vertinimo kriterijais.
Tokie rodikliai kaip rezultatyvumas, efektyvumas, gyvenimo kokybės indeksas, demok-
ratijos indeksas, pasaulio konkurencingumo indeksas, darnios visuomenės indeksas ir
kiti – taikomi daugelio Vakarų valstybių, taip pat ir Lietuvos, DS [23]. Be to, valstybių DS
(teksto pavidalu)¹ anksčiau nebuvo prieinamos realiu laiku, bet kurioje pasaulio vietoje,
daugybe skirtingų kalbų ir informacinių kanalų – tai leidžia jas palyginti, analizuoti ir
kartu kuria prielaidas tolesnei skirtingų valstybių DS formos bei turinio universalumui bei
potencialioms sinergijoms.

Universalumo nuostata vis labiau atsispindi DS turinyje. Šiuolaikinių Vakarų pasaulio
valstybių DS turinio pagrindas – demokratijos vertybės: atstovaujamoji politinė valdžia,
liberali rinkos ekonomika, tarptautinė ekonominė integracija, žmogaus teisių ir laisvių
idėjos. Dėl vakarietiško demokratinės politikos principų sklaidos formuojasi kokybiškai
naujos tarptautinio saugumo ir tarptautinių santykių nuostatos. Valstybių DS prioritetas
teikiamas konfliktų mažinimui, tarptautinio bendradarbiavimo plėtrai. Karinė galia akcen-
tuojama rečiau (tam tikros išimtys šioje srityje būtų JAV ir tradicinė jų partnerė Jungtinė
Karalystė, skiriančios didelį dėmesį karinių resursų geopolitinėms projekcijoms – ypač po
2001 m. rugsėjo 11-osios įvykių JAV), vis daugiau dėmesio skiriama alternatyvių galios
šaltinių – energetinio, ekonominio, informacinio ir pan. – instrumentams. Socialinės ap-
saugos srityje didėja dėmesys aplinkos apsaugai, gyvenimo kokybės gerinimui, socialinės
atskirties mažinimui, darniai plėtrai [20].

Intelektualiųjų išteklių plėtra: didžiosios strategijos unikalumas ir inovatyvumas

Šiuolaikinėse DS skiriama vis daugiau dėmesio ne materialiais, o intelektualiais ištek-
liais pagrįstiems sprendimams, siekiama DS unikalumo ir inovatyvumo. Valstybės ieško
netradicinių strateginių sprendimų, kurie išskirtų konkrečių DS daugialypėse globalinėse
erdvėse. Menkėjant fizinės darbo jėgos reikšmei, strateginių problemų sprendimo ieškoma

¹ Pažymėtina, jog tekstinė/rašytinė DS ne visuomet ir nebūtinai identiška realiai valstybės vykdomai DS.

jas intelektualizuojant, t. y. didinant mąstymo veiklų rezultatų svarbą strateginių veiklų grandinėje. Pavyzdžiui, vadinamosiose tradicinėse DS didžiausias dėmesys buvo skiriamas valstybės turimų materialųjų resursų (karinių pajėgumų, naudingųjų iškasenų ir finansinių išteklių, energetinių resursų ir pan.) kalkuliavimui, santykių su tarptautiniais partneriais ir potencialiais priešininkais projektavimui. Tuo tarpu šiuolaikinėse DS daugiau dėmesio skiriama vadinamiesiems postmaterialiems klausimams (kibernetinis saugumas, ekologinės grėsmės, gyvenimo darna, kokybė ir sanglauda ir t. t.), analizuojamos naujų technologijų ir inovacijų (pvz., alternatyvūs energijos ištekliai, informacinės technologijos, ateities išvalgos) teikiamos galimybės.

Valstybių DS prioritetuose vis daugiau dėmesio skiriama intelektualiams produktams – idėjoms, vertybėms, įvaizdžiams, tapatybėms. Globali medijų kultūra teikia valstybėms iš esmės neribotas galimybes skleisti ir reprodukuoti informaciją bei žinias apie save, pasitelkus skirtingas įvaizdžio ir tapatybių kūrimo strategijas, kurios įgyvendinamos realiu laiku ir globaliu mastu [26, p. 17]. DS unikalizavimo, inovacijų ir intelektualizavimo galia, kaip kokybiškai naujas strateginis resursas, itin palanki mažoms valstybėms. Nedisponuodamos tradiciniais strateginiais ištekliais (pavyzdžiui, didele valstybės teritorija, karine galia, energijos ištekliais), mažos valstybės dalyvauja globaliuose politikos, ekonomikos, kultūros tinkluose, išnaudodamos tokius DS aspektus kaip aktyvumas ir skverbtis, sutelktis ir politinė valia, valstybinių tapatybių kūrimas ir sklaida. Tokios sėkmingos DS pavyzdys – Estija, sėkmingai įgyvendinusi valstybės įvaizdžio plėtros globaliu mastu strategiją, kuri yra vienas svarbiausių Estijos DS elementų.

Masiškumo efektas pakitusiomis laiko ir erdvės parametrų sąlygomis

Asinchroniški globalizacijos procesai kuria masiškumo efektą, o strateginė plėtra organizuojama pakitusių laiko ir erdvės parametrų sąlygomis. Šiandien DS nebėra vien tik valstybės vidaus ir užsienio politikos strateginio valdymo procesų refleksija. Jai tenka kompleksinis – valstybės raidos kūrybos ir šio proceso nuolatinio (re)produktivumo – vaidmuo. Šiandienos pasaulyje įgyvendinama vis daugiau ir vis stambesnių politinių, ekonominių, socialinių ir kitokių projektų, kurie nebeapsiriboja vienos valstybės teritorija. Dalies tokių projektų įgyvendinimui nebereikia teritorijos (pastaroji buvo vienas svarbiausių klasikinės DS įgyvendinimui būtinų komponentų) – jie kuriami ir įgyvendinami virtualiose erdvėse.

Procesų masiškumą gerai iliustruoja globalios naujienų industrijos korporacijos, tokios kaip BBC, CNN, Al Jazeera ir kitos, globaliu mastu ir realiu laiku nuolat kuriančios politinį strateginį diskursą. Pastarojo meto įvykis, kai JAV išplatintas filmas, kritikuojantis musulmonų pranašą Muhammadą, išprovokavo ultrakonservatyvių islamistų išpuolius prieš JAV diplomatinės atstovybes Egipte ir Libijoje, parodo, kad globalizacijos sąlygomis internete galima *de facto* kariauti karą ir įgyvendinti kitus politinius tikslus. DS politinių, ekonominių, kultūrinių, technologinių ir kitų tikslų projekcijos virtualioje erdvėje masiškai plinta. Tradicinės valstybės veiklos sritys, tokios kaip ekonomika, socialinė sritis, kultūra,

mokslo vadyba ir daugelis kitų – „persikelia“ į virtualią erdvę ir nebegali būti suvaldytos vien tik valstybės viešojo sektoriaus strateginio valdymo instrumentais.

Įvairios visuomenės veiklos sritys šiandien vis labiau siejamos tarpusavyje ir jungiamos į stambius integruotos veiklos kompleksus, kuriais daromas poveikis vis didesnėms erdvėms ir platesnėms auditorijoms. DS vis dažniau ieško masinio efekto ir sinergijų, integruodamos skirtingų visuomenės veiklos sričių plėtros aspektus. Pavyzdžiui, ekonominis augimas derinamas su darnia ir tvaria plėtra, ekologijos principais (visuomenės socialine gerove, sveika fizine būsena, švaria aplinka), švietimo ir mokslo sektoriuje kuriami ekonomikos inovacijų centrai, skatinamas viešojo ir privataus valstybės sektorių bendradarbiavimas, daugėja tarptautinių ir globalių kultūros projektų, vis daugiau nacionalinių užsienio politikos iniciatyvų yra internacionalizuojamos ir įgyvendinamos per viršnacionalines struktūras (tokias kaip NATO, ES, ESBO, ASEAN ir kt.).

Strateginė raida šiandien pasižymi visų procesų tempo spartėjimu. Kokybiniai pokyčiai vis labiau sutampa ne tik laiko požūriu, bet ir vienu metu reiškiasi įvairiuose regionuose. Tuo pat metu sparčiai didėja laiko vieneto imlumas, rodantis, kad pokyčiai per laiko vienetą vyksta vis greičiau ir kiekvienas laiko vienetas apima vis didesnio masto kiekybinio ir kokybinio pobūdžio kaitą [29, p. 102]. Itin svarbi šiuolaikinės DS „įsitinklinimo“ sąlyga – laiko sampratos pokyčių suvokimas ir gebėjimas adekvačiai konstruoti valstybės strateginio valdymo veiklas, atsižvelgiant į šiuos pokyčius. Laikas turi dvi dar senovės graikų atskleistas formas: *chronos* ir *kairos*. *Chronos* žymi chronologinę laiko vienetų seką, o *kairos* kokybinius pasikeitimus (t. y. perėjimus iš vienos būsenos į kitą). Be šių pagrindinių laiko tipų, laiką galima skirstyti į spiralinį, ciklinį, linijinį, fragmentuotą ir pan. Globalizacijos sąlygomis projektuojant DS, susiduriama su fragmentuotu laiku, kuris labiausiai atspindi valstybės, kaip kolektyvinės bendruomenės sąmonės, struktūrą [34, p. 47]. Šiandien laikas ir aplinkos detalės nuolat skaidomi į mažas detales. Dėl to laikas tarsi sustoja ir suvokiamas tik akimirka. Akimirkos keičia viena kitą, o laiko tėkmės (kaip linijinio laiko) nebelyka. Taip sukuriamas vadinamasis čia ir dabar efektas. Masinių informacijos priemonių plėtra ir kasdien tobulėjančios informacinės technologijos lemia laiko sampratos transformaciją iš „vienalaikiškumo laike“ (*simultaneity-along-time*) į „skersinį, kryžminį“ (*transverse, cross-time*) (įsi)vaizdavimo vienalaikiškumą, į kurį suteka atsitiktiniai laike sutampantys fragmentiški pranešimai bei skirtingi diskursai [15, p. 51]. Tokiu būdu tarsi išstumiamas vienas svarbiausių DS elementų – istoriškumas ir visuomenės savivoka istorijos kontekste. Istorinę savimonę vis dažniau keičia virtualus anoniminis individo demokratiškumas, grindžiamas nebe pirmine („iš lūpų į lūpas“ perduodama/gyvąja) ar antrine (per socializacijos procesą, – taip pat ir valstybinę švietimo politiką, įgyjama), o *treține* (įgyjama „on-line“ režimu, nuo valstybės teritorijos ir istorijos atsietą, trumpalaikę ir kaičią) asmens atmintimi bei patirtimi [29].

Laiko koncepcijos kaita neišvengiamai transformuoja ir erdvės sąvoką. Tradicinę fizinę teritorinę erdvę, kurioje buvo projektuojamos bei įgyvendinamos valstybių DS, vis dažniau papildo virtuali erdvė, dėl kurios „plotų“ aktyviai konkuruoja įvairūs DS subjektai ir globalių medijų herojai. Medijų herojus – tai bet koks medijinis vaizdinys, turintis galią priversti vartotoją tapatintis su juo ar kitaip investuoti į jį savo lūkesčius. Savo ruožtu

medija – tai komunikacijos priemonė, informacijos siuntėjo ir gavėjo tarpininkas, turintis savo informacijos kodavimo ir sklaidos sistemą [43, p. 565]. Medijų kultūra – tai „ekraninio paviršiaus“ išgalėjimas, kuris homogeniško operacinio ekrano galiomis pašalina natūralius laiko ir erdvės apribojimus. Globalios medijų kultūros išgalėjimas pakeičia pažinimą ir veikimą. Kuo didesnes galimybes pavieniams individams suteikia informacinės technologijos, įtraukdamos juos į virtualią infosferą, tuo mažiau įtakos turi valstybės „fizinis kūnas“ ir tradicinė politika [26, p. 45]. Informacijos ir technologijos pažanga pirmą kartą istorijoje adaptuojama visuomenės raidoje tiesiogiai ir realiu laiku [29, p. 102].

Globali medijų kultūra ir valstybių didžiųjų strategijų įtinklinimo poreikis

Tinklaveikos visuomenės ir globalios medijų kultūros sąlygomis valstybių DS turėtų būti įgyvendinamos „įtinklinimo“ principu, siekiant sėkmingai konkuruoti su naujais DS subjektais [6, 7]. Klasikinės DS subjektas – nacionalinės valstybės bei istorijos bėgyje įsitvirtinusios neformalios transnacionalinės struktūros (pvz., Katalikų bažnyčia). Šiandien DS projektuoja ir įgyvendina taip pat ir kiti subjektai – pvz., tarptautinės organizacijos (NATO, ES, JTO), stambios transnacionalinės ekonominės korporacijos (*Disney, Microsoft* ir pan.), naujos neformalios transnacionalinės struktūros (scientologai, mormonai, antiglobalistai ir pan.). Šie nauji DS subjektai sudaro realią konkurenciją valstybių DS, nes funkcionuoja tose pačiose globaliose erdvėse kaip ir valstybių DS, o tikslų siekia globalizacijos logiką atliepančiomis priemonėmis, pavyzdžiui – masiniais prekių ženklais uzurpuodami didelę dalį globalios medijų kultūros erdvės. Šiandien žmogaus ir interneto ryšys tampa vienu svarbiausių ne tik globalinės ekonomikos, bet ir tapatumo savikūros, profesinės veiklos veiksmu bei įrankiu, reikšmingu socialiniu saitū, padedančiu kurti norimą įvaizdį ir teikiančiu neribotas galimybes tapatumo apraiškoms bei vaizdiniais skleisti [16, p. 9]. Valstybių DS tai kelia fundamentalių iššūkių, tačiau teikia ir naujų galimybių. Siekdamos išlaikyti galią ir įtaką valstybės turėtų projektuoti savo DS ne tik tradiciniais būdais, bet ir kokybiškai naujoje dimensijoje – virtualioje bei medijų erdvėje. Virtuali erdvė ir medijų kultūra šiandien vertintina kaip galingi įtakos generavimo ir naudojimo *mediumai*, kuriuose viso pasaulio individams siūloma gausybė veiklos, vertybių ir tapatybių alternatyvų. Valstybių DS užduotis turėtų būti sukonstruoti ir globaliose erdvėse įtvirtinti tokius valstybinius tapatumus, kurie būtų aktualūs ir patrauklūs piliečiams globalių medijų siūlomų alternatyvų kontekste. Šiuolaikinės technologijos valstybei teikia galimybių sukonstruoti tokius DS parametrus, kurie įgalintų valstybės piliečius kurti valstybei politinę, ekonominę ir kitokią vertę, nesisaistant su valstybe teritoriniais ar kitokiais tradiciniais saitais.

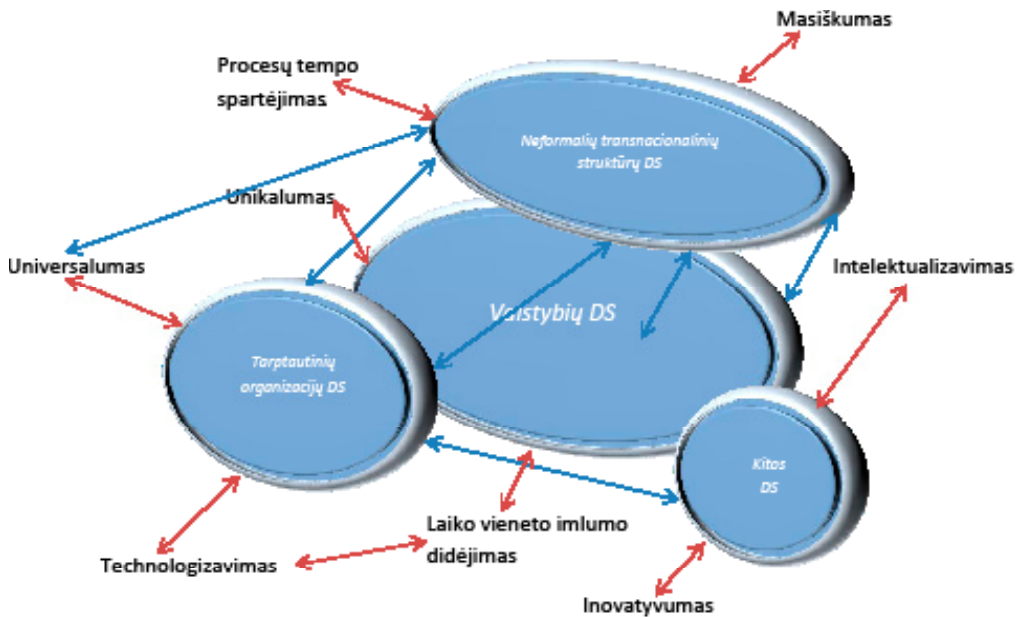
Globaliose erdvėse funkcionuojančios DS tarpusavyje susijusios daugialybiais ryšiais (žr. 1 schemą). Kiekviena DS yra stambesnių DS dalis ir/ar lokalesnių DS visuma. Tarkime, Lietuvos DS yra ES ir NATO DS dalis, o pastarosios – Vakarų pasaulio, kaip struktūrinio vertybinio DS subjekto, sudedamoji dalis. Tarp globaliose erdvėse „įtinklinimų“ DS ir jų subjektų vyksta nuolatinė informacijos ir žinių apytaka; ekonominiai, socialiniai, kultūriniai, ekologiniai mainai; gimsta naujos idėjos, inovacijos, medijų produktai. Dalis šių produktų transformuojami į politinius ir ekonominius procesus, politikas ir pa-

pildo skirtingų subjektų DS. Globalizacijos epochoje valstybių DS turi integruoti ir apimti tiek globalius reiškinius, tiek jų lokalią specifiką: DS konstruojama ir įgyvendinama tiek reiškiantis nepriklausomiems objektyvios raidos ir pažangos dėsniams, tiek ir susidarant įvairioms valdomumo ir aktyvaus reagavimo į pokyčius galimybėms, kurias turėtų išnaudoti nacionalinės vyriausybės, projektuodamos savo DS.

1 lentelė. Didžiosios strategijos pokyčiai globalizacijos perspektyvoje

	Klasikinė didžioji strategija	Šiuolaikinė didžioji strategija
DS subjektas	Daugiausia – tautos, valstybės, neformalios transnacionalinės struktūros. Kartais – transnacionalinės korporacijos, tarptautinės organizacijos	Tautos, valstybės, ankstesnės ir naujos neformalios transnacionalinės struktūros, transnacionalinės korporacijos, tarptautinės organizacijos
DS strateginiai resursai	Karinė galia, materialieji resursai, viešoji nuomonė, sąjungininkai	Informacija, žinios (tradicinių resursų intelektualizavimas, unikalizavimas, dėmesys inovacijoms ir „postmaterialioms“ politikos sritims)
DS turinio struktūra	Sisteminis principas: plėtra organizuojama sektoriniu principu: politika, ekonomika, socialinė sritis, technologija ir pan.	Holistinis principas: plėtra organizuojama integruojant skirtingų visuomenės veiklos sričių plėtros aspektus, ieškant jų sinergių
DS projektavimo ir įgyvendinimo erdvė	Konkreiti geografinė vietovė, dažniausiai – valstybės teritorija	Konkreiti geografinė vietovė (bet nebūtinai valstybės, kuriai projektuojama DS, teritorija), virtuali medijų erdvė
DS laiko parametrai	Laikas linijinis	Laikas fragmentuotas
DS subjekto tapatybė	Tapatybės klausimai šalutiniai, tapatybė – valstybinė teritorinė (šerdinė)	Didelis dėmesys tapatybės klausimams, tapatybių daug, jos išcentruotos, fragmentiškos
DS įgyvendinimo rezultatų raiška	Sisteminė, nuosekli pokyčių raiška konkrečiose geografinėse vietovėse	Kiekybinių ir kokybinių pokyčių sinchroniškumas globaliose ir lokaliuose geografinėse vietovėse bei virtualioje erdvėje

Schema. Didžioji strategija globalizacijos epochoje

Išvados ir rekomendacijos

1. Globalizacija sukūrė prielaidas plėtotis transkontinentiniams veiklos srautams, tinklams bei jų sąveikoms, kurie transformavo tradicinių didžiųjų strategijų (DS) parametrus.

2. Valstybių DS pasižymi vis didesniu formos ir turinio universalumu. Pastebima DS vadybos formų (turinio struktūravimo, įgyvendinimo vertinimo kriterijų ir kt.) niveliacija. Šiuolaikinių DS turinio pagrindas – demokratijos vertybės ir orientacijos: atstovaujamoji politinė valdžia, liberalioji rinkos ekonomika, tarptautinė ekonominė integracija, žmogaus teisių ir laisvių idėjos, kompromiso kultūra, tarptautinio bendradarbiavimo plėtra.

3. Siekdamas strateginės plėtos, valstybės turėtų skirti vis didesnę dėmesį DS intelektualumui, unikalumui ir inovatyvumui. Didėja dėmesys netradiciniams, postmaterialiems klausimams (kibernetinis ir ekologinis saugumas, išmaniosios technologijos, alternatyvūs energijos ištekliai ir pan.) ir nematerialiems (intelektualiniams) strateginiams resursams (informacija, žinios, idėjos, įvaizdžiai, tapatybės, viešieji ryšiai bei efektyvi komunikacija ir t. t.).

4. Valstybių DS rengiamos ir įgyvendinamos pakitusių laiko ir erdvės parametru sąlygomis. Tradicinį *linijinį* laiką šiandien keičia *kryžminis/fragmentuotas* laikas, o tradicinė DS kūrimo ir įgyvendinimo erdvė – valstybių teritorija – turėtų būti papildoma valstybių siekiu dalyvauti ir būti matomoms globaliose virtualiose erdvėse bei globalių medijų platformose.

5. Globalizacijos sąlygomis valstybių DS reikšmė nemenkėja: sudėtingėjant aplinkai, kuriose valstybės projektuoja savo strateginę plėtrą, siūlytina, viena vertus, konstruoti ir siekti globaliose erdvėse „įtinkinti“ unikalius ir inovatyvius valstybės tapatybinius parametrus; antra vertus – pasinaudoti globalizacijos veiksnių teikiamomis naujomis galimybėmis valstybių DS sinergijoms su išorės aplinka, siekiant nacionalinės plėtros tikslų.

Literatūra

1. Astrauskas A., Svetikas Ž. Valdymas Lietuvos Respublikos valstybės teritorijos aukštesniuose vienetuose (apskrityse) ir jo tobulinimo galimybės. *Viešoji politika ir administravimas*, 2005, 12, 9–25.
2. Arimavičiūtė M. Funkcinių veiklų strateginis valdymas viešojo sektoriaus institucijose. *Viešoji politika ir administravimas*, 2007, 20, 81–90.
3. Arimavičiūtė M. Savivaldos institucijų strateginės analizės metodiniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 2007, 22, 9–16.
4. Arimavičiūtė M. Savivaldos institucijų strateginių planų rengimo ir jų įgyvendinimo tyrimai. *Viešoji politika ir administravimas*, 2004, 8, 25–37.
5. Baležentis A., Žalimaitė M. Lietuvos inovacijų infrastruktūra: struktūrinis funkcinis požiūris. *Viešoji politika ir administravimas*, 2012, 11(2), 198–213.
6. Baubinaitė K. Didžiosios strategijos prielaidos ir perspektyvos XX–XXI amžių sandūroje. *Politologija*, 2011, 1(61), 133–169.
7. Baubinaitė, K. The Preconditions of The Grand Strategy in Lithuania. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2011, (26), 54–83.
8. Bileišis M. Institucinės kliūtys įgyvendinant darnaus vystymosi politiką (Lietuvos atvejo analizė). *Viešoji politika ir administravimas*, 2009, 28, 5–62.
9. Bivainis J., Tunčikienė Ž. *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis planavimas*. Vilnius: Technika, 2009.
10. Butkevičius A., Bivainis J. *Nacionalinio biudžeto išlaidų planavimas*. Vilnius: Technika, 2009.
11. Diskienė D., Marčinskas A., Vaškėlis V. Valstybės strateginio planavimo subjekto dilema. *Ekonomika*, 2008, 81, 26–35.
12. Domarkas V., Juknevičienė V., Kareivaitė R. Institucinės dimensijos vaidmuo darnaus vystymosi koncepcijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 2011, 11(3), 461–473.
13. Domarkas V., Masionytė R. Viešojo administravimo modernizavimo galimybės globalizacijos sąlygomis. *Viešoji politika ir administravimas*, 2005, 11, 16–26.
14. Fever, P. What is Grand Strategy and why do we need it? http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2009/04/08/what_is_grand_strategy_and_why_do_we_need_it [2012-12-04].
15. Gaidauskienė N. Tautinio tapatumo profiliai: dvi premjeros 1907 m. pabaigos Vilniaus lenkų ir lietuvių teatre. Kn.: Ž. Gaižutytė-Filipavičienė, V. Rubavičius (sud.). *Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 51–84.
16. Gaižutytė-Filipavičienė Ž., Rubavičius V. (sud.). *Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011.
17. Gudelis D. Viešojo valdymo tobulinimas panaudojant veiklos vertinimo ir žinių vadybos priemones. *Viešoji politika ir administravimas*, 2004, (10), 21–27.

18. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai, 2002.
19. Howard, M. Grand Strategy in the Twentieth Century. *Defence Studies*, 2001, 1, 1(1): 10.
20. Kates, R.W., Parris, T. M., Leiserowitz, A. A. What is Sustainable development? *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 2005, (47), 8–21.
21. Kudrycka B. Vidurio ir Rytų Europos šalių reformos plėtros aspektu. *Viešojo politika ir administravimas*, 2003, 6, 9–17.
22. Kundrotienė N., Rekerta K. Strateginio planavimo diegimas Lietuvos viešojo administravimo institucijose. *Viešojo politika ir administravimas*, 2002, 3, 57–64.
23. Liddell Hart, B. H. *Strategy* (2nd ed.). London: Faber & Faber, 1967.
24. „Lietuva 2030“. <http://www.lietuva2030.lt/vizijos-projektas> [2012-12-04].
25. Masiulis K. Naujosios viešosios vadybos diegimo galimybės Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 1 (10), 199–103.
26. McLuhan M. *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2003.
27. Melnikas B. Darni plėtra globalių transformacijų sąlygomis: šiuolaikiniai iššūkiai. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*, 2011, 1 (5), 4–26.
28. Melnikas B. Ilgalaikė socialinės ekonominės raidos strategija: teoriniai modeliai ir sprendimų prioritetai Lietuvos sąlygomis. *Viešojo politika ir administravimas*, 2002, 1, 39–47.
29. Melnikas B. *Transformacijos*. Vilnius: Vaga, 2002.
30. Michelkevičius V. (sud.). *Medijų studijos: filosofija, komunikacija, menas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.
31. Musulmonus įžeidžiantis filmas, dėl kurio kilus protestams buvo nužudytas JAV ambasadorius. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/musulmonus-izeidziantis-filmas-del-kurio-kilus-protestams-buvo-nuzudytas-jav-ambasadorius-57-248637#ixzz283mnCvab> [2012-12-04].
32. Ondrejcsák, R. Security Strategies and Visions of the United States, the United Kingdom, France and Germany. *Slovak Foreign Policy Affairs*, 2003, 1, 106–122.
33. Petrauskienė R. Lietuvos savivaldybių vidaus administravimo tobulinimas. *Viešojo politika ir administravimas*, 2005, 11, 65–73.
34. Plungė R. Asmeninio tapatumo virsmai medijų ekologijos kontekste. Kn.: Ž. Gaižutytė-Filipavičienė, V. Rubavičius (sud.). *Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 41–51.
35. Pollitt Chr., Bouckaert G. *Viešojo valdymo reforma*. Vilnius: Algarvė, 2003.
36. Raipa A. Socialiniai pokyčiai ir naujos viešojo valdymo sistemos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 1(10), 127–131.
37. Raipa A. Viešųjų programų ir projektų vertinimas. *Viešojo administravimo efektyvumas*. Kaunas: Technologija, 2001.
38. Steger M. B. *Globalizacija*. Vilnius: Eugrimas, 2008.
39. Tunčikienė Ž., Raudeliūnienė J., Stankevičienė J. Viešojo sektoriaus institucijų strateginio planavimo informacinio aprūpinimo metmenys. *Viešojo politika ir administravimas*, 2010, 34, 83–97.
40. Tunčikienė Ž., Skačkauskienė I. Viešojo sektoriaus institucijų strateginio planavimo būklė ir jos gerinimo prielaidos, *Socialinių mokslų studijos*, 2012, 4(1), 97–110.

41. Vasiliauskas, A. Nacionalinės ekonomikos plėtros strateginis valdymas: nustatytinis ir plėtotinis metodologiniai požiūriai. *Pinigų studijos*, 2004, 3, 5–18.
42. Vasiliauskas A. *Strateginis valdymas*. Kaunas: Technologija, 2005.
43. *Veiklos valdymas Lietuvoje: ar turime „Rezultatų Vyriausybę“?* www.vpvi.lt/assets/Ataskaitos/Rezultatu-vyriausybe-santrauka.pdf [2012-12-05].
44. *Visuotinė lietuvių enciklopedija, XIV*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 2008.
45. VšĮ Strateginių studijų centras. Lietuvos valstybės didžioji (bendroji) strategija (tyrimas riboto naudojimo). Vilnius, 2006–2008.

Kristina Baubinaitė

Impact of Globalisation on the Development of State's Long-Term Strategy (Grand Strategy)

Abstract

The article focuses on the paradigmatic change of national long-term development strategies (Great Strategies) in the context of globalisation. Globalisation has created conditions for the development of transcontinental political, business, social and cultural flows, networks and their interactions, which transformed traditional settings of the national Grand Strategy. It is noted that Grand Strategies based on the so-called systemic (linear, sectoral) strategic management paradigm and material resource management no longer give prerequisites for the long-term sustainable development of a state. The theoretical novelty of this publication is related to the fact that it is based on a holistic scientific and strategic management concept. The Grand Strategy is considered as an integral part of the management system and its subsystems, operating in complex local and global political, economic, social and cultural contexts. In order to achieve strategic development, a state has to participate in the local and global political, economic, social and cultural networks and strive to embed its national identities into a global media culture. Contemporary Grand Strategies are developed and implemented in the context of changed parameters of time and space. The traditional linear time has transformed itself into the cross/fragmented time, while the territory of the state, previously a traditional space for the implementation of the Grand Strategy, is now more and more complemented by global virtual spaces and global media platforms. To achieve strategic development, governments should devote more attention to the following aspects of the Grand Strategy: intellectualism, uniqueness and innovativeness. There is also a tendency of increasing focus on non-traditional, post-material issues (cyber and ecological security, smart technologies, alternative energy sources etc.), intangible (intellectual) strategic resources (information, knowledge, ideas, images, identities, public relations and effective communication). The conclusion is made in the article that the importance of national Grand Strategies and national development goals in the conditions of globalisation is not diminishing. Complexity of the environment in which states operate creates new opportunities for the spread of unique and innovative national identities on the global scale and for the creation of sustainable synergies on different geographical and institutional levels for the implementation of national goals.

Kristina Baubinaitė – Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros doktorantė.

E. paštas: kristina.baubinaite@gmail.com

Kristina Baubinaitė – PhD student at the Department of Strategic Management, Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University.

E-mail: kristina.baubinaite@gmail.com

Straipsnis įteiktas redakcijai 2012 m. gruodžio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2013 m. balandžio mėn.